

ĐẠI SỨ QUÁN HỢP CHỨNG QUỐC HOA KỲ

Phòng Thông tin - Văn hóa

Tầng 3, Rose Garden Tower, 6 Ngọc Khánh, Hà Nội
Tel: 831-4580 * Fax: 831-4601 * Email: irchano@pd.state.gov

TRUNG QUỐC VÀ TƯƠNG LAI QUAN HỆ TRUNG-MỸ

Richard N. Haass, Giám đốc, Ban Tham mưu Hoạch định Chính sách
Phát biểu trước Ủy ban Quốc gia về Quan hệ Trung-Mỹ
Thành phố New York, New York
Ngày 5/12/2002

Xin cảm ơn Carla. Thật là vinh dự khi được có mặt ở đây ngày hôm nay để nói về Trung Quốc và tương lai của quan hệ Trung-Mỹ.

Một trong những khía cạnh nổi bật của mối quan hệ này là vai trò tạo dựng nên mối quan hệ này của những cá nhân người Mỹ như Carla Hills và những người khác có mặt tại đây hôm nay. Năm 1972, chính phủ của chúng ta bắt đầu đàm phán về khuôn khổ cho phép giao lưu giữa người dân với nhau và kể từ đó các bạn và đồng nghiệp của mình đã thực hiện được nhiều mong muốn và rồi một số điều khác nữa. Nhờ rất nhiều các cuộc giao lưu tiếp xúc, trong đó phần lớn do tổ chức này tài trợ, mà hàng nghìn người Mỹ hiện đang theo học tại Trung Quốc; hàng chục nghìn người Trung Quốc đang học tập ở Mỹ, trong đó thậm chí có cả con em của giới lãnh đạo Trung Quốc. Nếu như hai chính phủ chúng ta từng là động lực của những cuộc giao lưu như thế, thì ngày nay đó là những mối liên hệ sâu đậm giữa người dân thường Mỹ với các trường đại học, các tổ chức và các doanh nghiệp của Trung Quốc vốn góp phần duy trì mối quan hệ này thậm chí trong những giai đoạn khó khăn nhất trong quan hệ cấp chính thức.

Tôi phải thú nhận là cảm thấy hơi bối rối khi đứng trước cử tọa là những người hiểu biết rất rõ về Trung Quốc. Tôi không giỏi những ngôn ngữ có bốn thanh âm chứ chưa nói đến những tiếng địa phương có năm và bảy thanh âm.

Nhưng tôi nghiên cứu kỹ về thế giới và vị trí của nước Mỹ trong thế giới đó. Và bất kỳ quan điểm nào vượt quá biên giới của chúng ta đều phải có yếu tố Trung Quốc. Do đó, tôi xin phép trình bày với các bạn quan điểm "Hoạch định Chính sách" cho mối quan hệ quan trọng bậc nhất này. Và sau đó chúng ta có thể thảo luận và tôi mong muốn được học hỏi từ phía các bạn.

Trước hết cần phải nhìn lại lịch sử và suy ngẫm một chút về sự phát triển của Trung Quốc sau 36 năm kể từ khi Ủy ban Quốc gia này được thành lập. Năm 1966, Trung Quốc đang phải vật lộn với Cách mạng Văn hóa. Trong vòng hai năm, đất nước này tiến dần tới bờ vực của sự hỗn loạn vô chính phủ: giao tranh trên các đường phố ở các thành phố lớn, nền công nghiệp sụp đổ, đời sống học thuật tê liệt. Trung Quốc ủng hộ cái gọi là " phong trào cách mạng" từ Đông Á sang Đông Phi. Trung Quốc đưa ra tầm nhìn về một trật tự quốc tế dựa trên đấu tranh giai cấp và đoàn kết vô sản. Các cuộc xung đột biên giới với Liên Xô suýt nữa đẩy nước này vào một cuộc chiến thảm khốc năm 1969.

Ngày nay, tình hình đã đổi khác nhiều. Như cấp trên của tôi là Ngoại trưởng Colin Powell thường thích nhận xét rằng sự năng động của thị trường đã thay thế chủ nghĩa giáo điều theo đường lối của Mao. Trung Quốc xuất khẩu máy vi tính chứ không phải Chủ nghĩa Cộng sản. Và nước này đã bắt đầu đóng vai trò là nước tham gia tích cực trong việc thúc đẩy một thế giới ổn định hơn: Trung Quốc là Ủy viên thường trực của Hội đồng Bảo an Liên Hợp Quốc; là thành viên của WTO; và là bên ký kết các nghị định thư về tất cả các vấn đề từ việc làm suy thoái tầng ôzôn cho đến việc cấm phổ biến vũ khí hạt nhân.

Nhưng rốt cuộc viễn cảnh về vai trò của Trung Quốc trên thế giới và quan hệ Trung-Mỹ sẽ được quyết định không phải do số lượng nghị định thư và hiệp ước mà Trung Quốc đã ký kết hay khối lượng hàng xuất khẩu của các ngành công nghiệp ở Trung Quốc. Nếu Trung Quốc muốn hội nhập hoàn toàn vào hệ thống quốc tế gồm các quy tắc, luật lệ và lợi ích chung, thì nước này cần sử dụng sức mạnh đang tăng lên của mình để góp phần đạt được những mục tiêu chung vốn được các chế độ bảo vệ: không phổ biến vũ khí huỷ diệt hàng loạt, giảm bớt các hàng rào thuế quan và đầu tư, đẩy mạnh pháp quyền và thúc đẩy nhân quyền.

Trong 30 năm qua, các nhà chiến lược của Mỹ đã tranh luận về việc làm thế nào để "đưa Trung Quốc hội nhập vào hệ thống quốc tế". Đúng vậy, ngày nay ở một mức độ đáng kể, Trung Quốc "đang ở trong hệ thống đó". Nhưng chúng ta còn cần phải duy trì bền vững sự hội nhập đầy đủ của Trung Quốc trong việc xây dựng và duy trì một trật tự quốc tế mà trong đó tất cả mọi người có thể sống trong hòa bình, thịnh vượng và tự do.

Đây là thời điểm quan trọng trong lịch sử của cả hai nước chúng ta. Trung Quốc đã bắt đầu xây dựng một bộ máy lãnh đạo mới và tiến hành chuyển giao quyền lực một phần cho cái gọi là "thế hệ thứ tư". Những nhà lãnh đạo này trẻ hơn, có khả năng kỹ trị hơn và phải đương đầu với những thách thức to lớn về kinh tế và chính trị. Về phần mình, Hoa Kỳ đang đương đầu với những vấn đề rất then chốt, đó là nguy cơ khủng bố toàn cầu, phương thức tốt nhất để sử dụng sức mạnh vượt trội của Mỹ, và thách thức phục hồi nền kinh tế Mỹ và thúc đẩy tăng trưởng toàn cầu.

Chúng ta mong đợi được hợp tác với bộ máy lãnh đạo mới của Trung Quốc: Tổng bí thư mới Hồ Cẩm Đào đi thăm Mỹ mùa xuân vừa rồi và Phó Tổng thống Cheney đã nhận lời mời của ông Hồ đi thăm Trung Quốc và dự kiến sang thăm vào năm tới. Cuối tháng này, chúng ta sẽ nối lại Hội đàm Tham vấn về Quốc phòng. Tàu Hải quân Mỹ USS Paul F. Foster vừa mới ghé thăm cảng Thanh Đảo. Chúng ta hy vọng duy trì nhiều cuộc viếng thăm cấp cao, kể cả tăng cường các cuộc trao đổi với bộ máy lãnh đạo mới của Trung Quốc.

Quan hệ Trung-Mỹ luôn phản ánh tình hình trong nước và môi trường bên ngoài. Quan hệ này được xây dựng trong thời kỳ đỉnh cao của Chiến Tranh Lạnh khi thế giới lúc đó rất khác, Trung Quốc cũng rất khác và chính sách đối ngoại rất khác biệt của Mỹ là tập trung ngăn chặn sự mở rộng ảnh hưởng của Matxcova. Suốt 17 năm sau khi Tổng thống Nixon ký Thông cáo Thượng Hải, quan hệ Mỹ-Trung chủ yếu bị chi phối bởi lập trường chung chống lại Liên Xô. Do được định hình nên không phải dựa trên những gì chúng ta cùng ủng hộ mà dựa trên những gì (và những đối tượng) mà chúng ta cùng chống lại nên quan hệ Trung-Mỹ được xây dựng xoay quanh sự cân bằng sức mạnh phòng thủ.

Ngày nay, chúng ta có cơ hội để tạo dựng một hình thái quan hệ khác, một hình thái phù hợp với thời kỳ mới và dựa trên những gì mà chúng ta theo đuổi và ủng hộ.

Thời kỳ quá độ này lẽ ra đã bắt đầu từ cuối những năm 80 khi sự kiểm soát của Liên Xô đối với Trung Âu và Đông Âu bắt đầu tan rã. Nhưng nỗ lực nhằm xem xét lại quan hệ của chúng ta không tồn tại lâu do chính phủ Trung Quốc tiến hành đàn áp những người biểu tình ở gần Quảng trường Thiên An Môn. Nước Mỹ không thể khoan tay ngồi nhìn khi giới lãnh đạo Trung Quốc sử dụng sức mạnh huỷ diệt chống lại những người biểu tình hòa bình trên các đường phố Bắc Kinh. Hành động của Trung Quốc và phản ứng cần thiết này của Mỹ đã ngăn cản việc có được một sự nhất trí mới ở Mỹ xung quanh lập trường hậu Chiến Tranh Lạnh đối với Trung Quốc.

Thập niên tiếp theo chúng kiến nhiều thăng trầm trong mối quan hệ Trung-Mỹ do thiếu nền tảng hợp lý hay nhận thức mới về mục tiêu. Chính quyền Bush lên nắm quyền và quyết tâm điều chỉnh lại quan hệ Trung-Mỹ. Chúng ta thừa nhận rằng Liên Xô đã lùi vào dĩ vãng và một hệ thống quốc tế thay đổi cơ bản đã hình thành. Nhưng vụ việc máy bay do thám EP-3 đã làm cản trở mọi cuộc tiếp xúc song phương trong những tháng đầu của Chính quyền này. Chỉ khi Trung Quốc trao trả máy bay của Mỹ và Ngoại trưởng Powell thăm Bắc Kinh mùa hè năm 2001 thì chúng ta mới lại có thể tiếp tục công tác xây dựng một mối quan hệ thực sự thời kỳ hậu Chiến Tranh Lạnh đầy khó khăn này. Sự kiện 11/9 và việc chia sẻ lập trường chống chủ nghĩa khủng bố đã thúc đẩy những xu thế tích cực này.

Trước mắt chúng ta hiện nay là một cơ hội lịch sử để thay đổi cơ bản mối quan hệ này vốn được hình thành tại một thời điểm rất đặc biệt trong Chiến Tranh Lạnh. Sự thay đổi này đòi hỏi chúng ta phải thẳng thắn về những bất đồng của mình; chúng ta phải cố gắng để đảm bảo rằng những bất đồng này không ngăn cản chúng ta hợp tác trong những lĩnh vực mà chúng ta có cùng lợi ích; và quan trọng nhất là chúng ta phải có những hành động cụ thể để xây dựng mối quan hệ Trung-Mỹ mang tính hợp tác hơn.

Nói về bản thân cái gọi là "can dự" không thôi thì chưa đủ.

Chúng ta đã đạt được nhiều tiến bộ trong 20 tháng qua từ vụ EP-3 cho đến ba cuộc gặp gỡ cấp nguyên thủ. Chúng ta có rất nhiều lợi ích chung từ thúc đẩy thương mại và đầu tư cho đến giảm căng thẳng ở những khu vực khủng hoảng và đấu tranh chống lại đói nghèo, bệnh tật, suy thoái môi trường và phổ biến vũ khí. Nhưng có lợi ích chung không thôi chưa đủ. Điều quan trọng là liệu những lợi ích chung đó có được biến thành những chính sách chung hay ít nhất là bổ sung cho nhau hay không.

Hôm nay tôi xin thẳng thắn bàn về mối quan hệ này: chúng ta đang ở đâu; chúng ta nên tập trung vào những lĩnh vực tiềm năng nào; và chúng ta cần gì để biến những tiềm năng đó thành hiện thực. Tôi sẽ tập trung vào 3 vấn đề:

1. Sự nổi lên của cường quốc Trung Quốc và phản ứng của Mỹ trong thế giới toàn cầu hóa.
2. Vai trò thay đổi của Trung Quốc trong hệ thống quốc tế; và
3. Sự chuyển biến trong nước của Trung Quốc, đặc biệt là sự cần thiết phải loại bỏ những khía cạnh phi dân chủ trong hệ thống chính phủ của nước này.

Sức mạnh của Trung Quốc

Nhận xét về "sự nổi lên của cường quốc Trung Quốc" đã trở nên sáo rỗng vì quá trình lịch sử đầy phức tạp của 1,3 tỷ người khẳng định vị thế của mình trong hệ thống quốc tế không thể mô tả được chỉ trong một cụm từ đơn giản như vậy. Nhưng không ai chối cãi rằng hiện nay Trung Quốc đang đóng một vai trò lớn hơn bao giờ hết trong khu vực và trên thế giới. Mối liên hệ giữa người dân Trung Quốc và người dân những nước khác ngày càng được tăng cường. Hàng hóa chế tạo xuất khẩu của Trung Quốc và nhu cầu hàng nhập khẩu ngày càng tăng của người dân Trung Quốc đang chiếm tỷ trọng lớn hơn trong nền kinh tế toàn cầu. Quân đội Trung Quốc đang mua sắm những trang thiết bị mới chưa từng có.

Tất cả những điều này càng ấn tượng hơn vì đã diễn ra quá nhanh. Trung Quốc đã tăng GDP lên gấp 4 lần từ năm 1978 với mức tăng GDP thực tế trung bình khoảng 9%/năm từ 1978 đến 1995. Hiện nay, GDP của Trung Quốc đạt khoảng hơn 1,1 nghìn tỷ đô-la. Ngoại thương Trung Quốc tăng khoảng 13%/năm trong cùng thời gian này, biến Trung Quốc hiện nay trở thành là nước buôn bán lớn thứ tư trên thế giới. Trong thập niên 90, Trung Quốc trở thành nước tiếp nhận vốn đầu tư trực tiếp nước ngoài lớn thứ hai trên thế giới. Mức chi tiêu của quân đội nước này đang tăng ở mức 2 con số.

Tôi xin trích lời một trong những người anh hùng thời thơ ấu của tôi là Yogi Berra "đưa ra dự đoán thật khó, đặc biệt khi dự đoán về tương lai". Nhưng nếu những xu thế hiện tại trên vẫn tiếp tục, thì nước này sẽ có mức tăng trung bình của GDP bình quân đầu người là 4-6% trong thập niên này. Nhiều người cho rằng Trung Quốc chắc chắn sẽ trở thành nền kinh tế lớn thứ hai trên thế giới vào năm 2030. Dự trữ ngoại hối rất lớn sẽ giúp đất nước vượt qua bất kỳ cuộc khủng hoảng tài chính nào trong tương lai. Do đó, cần phải dự đoán rằng sức mạnh quân sự và ảnh hưởng chính trị của Trung Quốc sẽ gia tăng tương xứng.

Và phản ứng của Mỹ

Sự nổi lên của cường quốc Trung Quốc này có ý nghĩa như thế nào đối với Hoa Kỳ và quan hệ Trung-Mỹ? Một số nhà phân tích thuộc "Chủ nghĩa hiện thực" cho rằng xung đột giữa các cường quốc đơn giản là không thể tránh được. Họ lập luận rằng những cường quốc mới nổi lên luôn tạo ra mối thách thức trực diện đối với cường quốc đang thống trị trong hệ thống. Các quốc gia sẽ luôn theo đuổi lợi ích của mình bằng cách tối đa hóa địa vị của mình để lấn át các nước khác. Quan hệ quốc tế hầu như không thể thay đổi. Logic cạnh tranh triệt tiêu là bất di bất dịch.

Dù có nguy cơ bị tẩy chay khỏi câu lạc bộ của những nhà Chủ nghĩa Hiện thực, tôi vẫn xin không tán thành quan điểm này. Vì một lẽ rằng chúng ta đang sống trong thời kỳ Mỹ có một sức mạnh chưa từng có. Sức mạnh của Mỹ đang được tăng cường và phối hợp với sức mạnh về vật chất và tinh thần của mạng lưới các liên minh song phương mà chúng ta đã xây dựng nên ở châu Á. Hoa Kỳ và đồng minh của mình vốn đều là những nước giàu, mạnh và có chung những lợi ích và giá trị, sẽ chống lại bất kỳ nỗ lực nào làm đảo lộn chính trật tự quốc tế này vốn đã mang lại sự giàu có và tăng trưởng cho họ. Như Chiến lược An ninh Quốc gia của Tổng thống đã nói, chúng ta sẽ "đẩy lùi sự đối đầu quân sự trong tương lai".

Thứ hai, với quá nhiều vấn đề trong nước cần giải quyết, sẽ thật kỳ lạ khi các nhà lãnh đạo Trung Quốc lại tìm cách gây bất ổn định ở châu Á hay phiêu lưu trong chính sách đối ngoại của mình. Rõ ràng những gì Trung Quốc cần là một thời kỳ ổn định lâu dài để giải quyết

những thách thức về kinh tế và xã hội từ thất nghiệp cho đến tham nhũng đang ngày càng trở nên cấp bách.

Thứ ba và có lẽ là quan trọng nhất, lịch sử châu Âu suốt 50 năm qua chắc chắn chứng minh rằng cùng với thời gian các quốc gia sẽ hiểu khác đi những lợi ích của mình. Lịch sử mới đây của châu Âu rõ ràng cho thấy quan hệ giữa các nước trước đây là kẻ thù của nhau có thể phát triển lên đến mức chiến tranh là điều không tưởng.

Và quan trọng hơn, Trung Quốc không phải là đế quốc Đức. Không có "quy luật" lịch sử nào buộc chúng ta phải tiến tới đối đầu nguy hiểm và tốn kém, chứ chưa muốn nói là xung đột. Tôi cho rằng có nhiều khả năng hợp tác hơn. Nhưng điều quan trọng và phần lớn sẽ định hình tương lai quan hệ của chúng ta là cách thức các nhà lãnh đạo mới của Trung Quốc chọn lựa trong việc sử dụng sức mạnh đang tăng lên của đất nước này.

Hoa Kỳ cam kết hợp tác với Trung Quốc để giúp định hình tương lai của Đông Á và các khu vực khác. Nhưng Trung Quốc phải cho thấy rằng nước này cũng sẵn sàng đẩy mạnh mối quan hệ với chúng ta thông qua cùng phối hợp toàn diện các nỗ lực nhằm kiểm soát vũ khí hủy diệt hàng loạt và các hệ thống chuyển giao vũ khí này; tuân thủ các chế độ thương mại minh bạch; và gây áp lực thực sự đối với những ai đe dọa hòa bình.

Chính quyền Bush, đặc biệt trong Chiến lược An ninh Quốc gia của mình, đã cương quyết bác bỏ quan điểm thuyết định mệnh. Thực tế chúng ta có quan điểm lạc quan về tiềm năng hợp tác sẵn có giữa các cường quốc. Như lời phát biểu của Tổng thống Bush với sinh viên Đại học Thanh Hoa tháng 2 vừa qua rằng "Trung Quốc đang vươn lên và Mỹ hoan nghênh sự nổi lên của một nước Trung Quốc hùng mạnh, hòa bình và thịnh vượng".

Phản ứng cởi mở và hoan nghênh của Mỹ đối với sự vươn lên của Trung Quốc phản ánh trên hết mong muốn của Mỹ có những đối tác để giải quyết những thách thức mới nổi lên. Bản chất của những mối đe dọa chống lại chúng ta này đang thay đổi từng ngày. Người Mỹ đã rất thấm thía vào ngày 11/9/2001 rằng sự ưu việt của Mỹ không đồng nghĩa với sự bất khả xâm phạm của Mỹ. Ngay cả một nước có sức mạnh và ảnh hưởng toàn cầu chưa từng có cũng không thể tránh được mọi nguy cơ và hiểm họa, đặc biệt trong một thế giới được hình thành nên bởi toàn cầu hóa.

Bản thân toàn cầu hóa là một quá trình vận động phát triển tạo ra những cơ hội lẫn những khả năng dễ bị tổn thương mới. Quá trình này ràng buộc chúng ta với những nước khác để trao đổi hàng hóa và tri thức. Nhưng quá trình này cũng dẫn đến sự lan rộng chủ nghĩa khủng bố, vũ khí hủy diệt hàng loạt, bệnh tật, tội ác, ma túy, sự lây lan khủng hoảng tài chính, thay đổi khí hậu toàn cầu và buôn bán người.

Những vấn đề như thế tất yếu cần phải có giải pháp tập thể. Nếu không có các đối tác, Hoa Kỳ không thể giải quyết dễ dàng và hiệu quả những vấn đề vượt ra ngoài biên giới của mình. Mạng lưới Al-Qaeda hoạt động ở hơn 60 nước. HIV/AIDS và bệnh lao không dừng lại ở trạm Hải quan và Di cư. Khí thải công nghiệp của một nước không biết đến khái niệm biên giới. Chắc chắn sẽ có những lúc hành động đơn phương là xác đáng hay cần thiết. Nhưng những nỗ lực chung cần phải là nguyên tắc chứ không phải là ngoại lệ nếu chúng ta muốn giải quyết thành công những thách thức xuyên quốc gia đang tác động đến thời kỳ này.

Vì lý do này, chính sách của Mỹ đối với Trung Quốc sẽ tìm cách nắm bắt cơ hội khi không có xung đột giữa các cường quốc. Bản thân Tổng thống Bush đã đề cập đến vấn đề này rõ nhất trong bài diễn văn đọc tại West Point tháng 6 vừa qua: "Chúng ta có cơ hội tốt nhất kể từ khi quốc gia-dân tộc ra đời hồi thế kỷ 17 để xây dựng một thế giới nơi mà các cường quốc cạnh tranh trong hòa bình thay vì chuẩn bị cho chiến tranh". Thế kỷ 20 đã chứng kiến những cuộc đấu tranh giữa các cường quốc. Nhưng không có lý do tại sao thế kỷ 21 lại phải mang dấu ấn như vậy. Chúng ta có thể chuyển những nỗ lực của chúng ta từ ngăn chặn và đối đầu sang tham khảo và hợp tác. Chúng ta có thể chuyển từ và thực ra đang chuyển từ cân bằng sức mạnh phòng thủ sang tập hợp quyền lực để đối phó với những thách thức và nắm bắt cơ hội trong thế kỷ mới.

Thực tế nổi lên trong chính sách đối ngoại của Chính quyền Bush đó là mục tiêu nắm bắt những cơ hội này. Tốt nhất nên hiểu đó là quá trình "liên kết" mà ở đó nước Mỹ muốn liên kết với các nước khác, các tổ chức khác và các dân tộc khác trong những dàn xếp giúp duy trì một thế giới phù hợp với lợi ích và giá trị mà chúng ta và các đối tác cùng chia sẻ như pháp quyền; chống khủng bố và cấm phổ biến vũ khí hủy diệt hàng loạt; hạn chế quyền lực của nhà nước; tăng cường khoan dung tôn giáo; đẩy mạnh các quyền tư hữu; cam kết với những nguyên tắc thị trường; thúc đẩy công lý bình đẳng và tôn trọng phụ nữ.

Những lợi ích và giá trị này định hướng chính sách của Mỹ đối với Trung Quốc cũng như định hướng chiến lược an ninh quốc gia bao trùm của Mỹ. Đối với nước Mỹ, liên kết với các đối tác mới có thể giúp chúng ta giải quyết cả những nguy cơ an ninh truyền thống lẫn xuyên quốc gia. Và đây là những mối đe dọa không chỉ đối với riêng nước Mỹ. Chúng đe dọa Trung Quốc cũng như các nước và các dân tộc khác.

Thử nghiệm quan trọng nhất của việc hội nhập này là Trung Quốc. Cộng đồng quốc tế sẽ trở lên tốt đẹp hơn nếu Trung Quốc hội nhập vào hệ thống gồm những lợi ích và giá trị chung này thay vì làm tổn hại, hay làm cho tồi tệ hơn, đối đầu với hệ thống này từ bên ngoài. Chính sách của Mỹ dựa trên nguyên tắc rằng chúng ta có thể thành công trong việc đối phó với các thách thức an ninh, kinh tế và nhân đạo cấp bách thông qua hợp tác với các đối tác thay vì hành động đơn phương và Mỹ tin rằng Trung Quốc có tiềm năng trở thành một trong những đối tác quan trọng nhất của chúng ta.

Vai trò của Trung Quốc trong Hệ thống Quốc tế

Chính trong bối cảnh này giới lãnh đạo Trung Quốc phải đối mặt với thực tế rằng các cường quốc lớn hơn phải gánh vác những trách nhiệm lớn hơn.

Trung Quốc đã đạt đến ngưỡng trong ngoại giao. Trong thế giới mà tôi vừa mô tả, lợi ích của chúng ta là xây dựng những khuôn mẫu hợp tác mới. Khủng bố không phải là vấn đề của Mỹ hay của Trung Quốc mà là vấn đề toàn cầu. Tương tự như vậy đối với HIV/AIDS, thay đổi khí hậu, an ninh năng lượng, buôn lậu ma túy và thực thi luật pháp quốc tế.

Chúng ta đang nỗ lực tăng cường hợp tác song phương trong những lĩnh vực này. Nhưng "song phương" chính là có ý nghĩa như vậy. Hoa Kỳ không thể hợp tác một mình. Do đó, điều cần thiết là Trung Quốc phải trở thành một bên tham gia đầy đủ vào việc vạch ra những giải pháp đa quốc gia cho những vấn đề toàn cầu.

Liệu Trung Quốc có sẵn sàng làm điều này? Cách đây vài năm, một trong những lãnh đạo của tổ chức này đã đăng một bài báo trong Tạp chí Các vấn đề Ngoại giao mô tả Trung Quốc là "đầu não của chính trị hiện thực". Nhưng trong thế giới ngày nay thường chỉ có những giải pháp đa quốc gia thì chính trị hiện thực ngày càng đòi hỏi thái độ tự nguyện chín chắn và nghiêm túc trong hợp tác với những nước khác.

Điều đáng mừng là Trung Quốc và Hoa Kỳ đang học cách hợp tác với nhau. Chúng ta đã đạt được tiến bộ rõ rệt trong năm qua về một số vấn đề: chống khủng bố; hợp tác ở Liên Hợp Quốc và bên ngoài Liên Hợp quốc về vấn đề Afghanistan và gần đây hơn vấn đề Irac; giảm căng thẳng ở Nam Á; tăng cường thương mại và đầu tư; và đấu tranh chống lại nguy cơ HIV/AIDS. Trong những vấn đề khác, hành động của Trung Quốc trong những tháng và những năm tới sẽ cho chúng ta thấy liệu chúng ta đã sẵn sàng tăng cường quan hệ. Đáng chú ý nhất, những vấn đề này bao gồm việc cấm phổ biến vũ khí; đảm bảo Bắc Triều Tiên tuân thủ những cam kết của mình; luận điệu và hành động của Trung Quốc đối với Đài Loan; và những nguyên tắc cơ bản trong chính sách đối ngoại của Trung Quốc.

Trong số những vấn đề có tiến triển, chống khủng bố là lĩnh vực nổi bật nhất. Đồng nghiệp của tôi Frank Taylor là Cựu Đại sứ lưu động Chống khủng bố đã hội đàm hai lần trong 11 tháng qua với người đồng nhiệm là ông Lý Bảo Đông. Các chuyên gia tài chính của Bộ Tài chính, các cơ quan tư pháp và cơ quan khác đã bắt đầu cuộc đối thoại thể chế với những người đồng nhiệm Trung quốc về vấn đề Tài trợ cho Khủng bố. Chúng ta cùng nhau giải quyết vấn đề rửa tiền và tấn công các mạng lưới tài chính trung chuyển nguồn lực cho bọn khủng bố. Chính phủ Trung Quốc đã tìm ra tiền gửi của bọn khủng bố trong các cơ quan ngân hàng và tài chính của mình. Trung Quốc đã đồng ý cho thành lập một Văn phòng Tuỳ viên Pháp lý của FBI ở Bắc Kinh. Hai nước đều coi Phong trào Hồi giáo Đông Turkestan là nhóm khủng bố và hợp tác để liệt phong trào này vào danh sách khủng bố tại Liên Hợp Quốc. Và Trung Quốc đã bỏ phiếu ủng hộ nghị quyết 1373 của Hội đồng Bảo an Liên Hợp Quốc khẳng định quyền tự vệ và nhấn mạnh trách nhiệm của những ai không chỉ gây ra mà còn hậu thuẫn hành động khủng bố.

Kể từ đó chúng ta đã phát huy sự hợp tác này tại Liên Hợp Quốc bằng cách đề ra giải pháp đa quốc gia cho vấn đề giải giáp I rắc. Cuối tháng vừa qua, Trung Quốc đã bỏ phiếu thuận cho nghị quyết 1441 của Hội đồng Bảo an Liên Hợp Quốc cùng với 14 nước khác nhằm lưu ý chính phủ Iraq và về thời hạn mà nước này phải tuân thủ những nghĩa vụ có liên quan đến vũ khí huỷ diệt hàng loạt.

Chúng ta cũng đã có những cuộc thảo luận rất hiệu quả về Nam Á trong năm qua. Tôi biết Ngoại trưởng Powell đánh giá rất cao các cuộc hội đàm của ông với Ngoại trưởng Đường Gia Triền về khu vực này. Chúng ta đang bắt đầu thể chế hóa cuộc hội đàm này ví dụ như với chuyến viếng thăm Washington tháng 6 vừa qua của Thứ trưởng Ngoại giao Vương Nghị hay trong các cuộc nói chuyện của tôi về hoạch định chính sách. Hoa Kỳ hoan nghênh các nỗ lực của Trung Quốc trong việc động viên Pakistan tham gia liên minh quốc tế sau sự kiện 11/9. Chúng ta hy vọng rằng Trung Quốc sẽ tiếp tục sử dụng mối quan hệ đặc biệt này để yêu cầu Pakistan ngăn chặn hành động xâm nhập Đường ranh giới Kiểm soát Kashmir.

Quan hệ thương mại và đầu tư tiếp tục mở rộng. Trung Quốc là bạn hàng lớn thứ tư của Mỹ với kim ngạch thương mại hai chiều đạt 121 tỷ đô-la năm 2001. Trung Quốc là thị trường xuất khẩu lớn thứ 9 của hàng hóa Mỹ. Hiện nay, khi Trung Quốc đã gia nhập WTO, nước này đang giảm thuế suất công nghiệp từ 25% xuống 7%, điều này có ý nghĩa đặc biệt quan trọng đối với các doanh nghiệp Mỹ. Nước này đang giảm thuế suất nông nghiệp từ 31% xuống 14%,

đây là điều có ý nghĩa đặc biệt quan trọng đối với nông dân Mỹ. Trung Quốc đang mở cửa cho doanh nghiệp Mỹ trong những lĩnh vực quan trọng tại khu vực dịch vụ gồm ngân hàng, bảo hiểm, viễn thông và các dịch vụ chuyên ngành khác.

Chúng ta cũng đã bắt đầu một chương trình hợp tác toàn diện về HIV/AIDS. Vì chính phủ Trung Quốc đang đối mặt với cuộc khủng hoảng AIDS đang tăng lên nên Hoa Kỳ sẵn sàng giúp đỡ. Viện Y tế Quốc gia đã tài trợ 14,8 triệu đô-la để giúp Trung Quốc nâng cấp cơ sở hạ tầng liên quan đến bệnh AIDS. Hai chuyên gia của Trung tâm Dịch tễ sẽ được phái đến các Trung tâm Dịch tễ Trung Quốc để hỗ trợ cho các chính quyền địa phương.

Chỉ có bằng cách hợp tác trong những vấn đề cấp khu vực và xuyên quốc gia thì chúng ta mới có thể bắt đầu tạo dựng được chiều sâu có tính chiến lược lớn hơn trong quan hệ giữa hai nước. Chúng ta phải sáng suốt sử dụng các đòn bẩy để hỗ trợ cho các mục tiêu chung. Những hành động của mỗi bên, những hành động có hợp tác với nhau và với những nước khác có thể tăng cường mối quan hệ của chúng ta thông qua mở rộng phạm vi hợp tác. Trên tinh thần đó, tôi xin được phép nêu bốn lĩnh vực quan trọng thể hiện khả năng của hai nước góp phần mở rộng hơn nữa mối quan hệ của chúng ta.

Thứ nhất là vấn đề không phổ biến vũ khí hạt nhân. Trung Quốc hiện là thành viên của hầu hết các hiệp định chủ yếu về cấm phổ biến vũ khí hạt nhân. Nước này đã có những biện pháp tích cực và đáng hoan nghênh trong những tháng gần đây để ban hành các chế định kiểm soát xuất khẩu đối với công nghệ và thiết bị có liên quan đến tên lửa cũng như các chất sinh học và hóa học lưỡng dụng. Điều này cho thấy các nhà lãnh đạo Trung Quốc đang suy nghĩ nghiêm túc hơn về sự cần thiết phải ngăn chặn việc phổ biến vũ khí hủy diệt hàng loạt.

Nhưng điều quan trọng là Trung Quốc thực thi những cam kết này thông qua một quy trình minh bạch buộc các cá nhân và công ty phải chịu hoàn toàn trách nhiệm theo pháp luật Trung Quốc. Chúng ta cũng mong muốn Trung Quốc có thêm nhiều biện pháp cần thiết để thực hiện đầy đủ các nghĩa vụ của mình. Cuối cùng, Hoa Kỳ muốn chuyển vấn đề cấm phổ biến từ một vấn đề gây bất đồng trong quan hệ thành vấn đề mà chúng ta có thể hợp tác không chỉ để hoàn thành những nghĩa vụ tôn trọng của mỗi bên mà còn đề ra những biện pháp kiểm soát cấm phổ biến vũ khí hạt nhân mạnh hơn.

Thứ hai là vấn đề Triều Tiên, nơi mà toàn bộ cộng đồng quốc tế hiện nay đang đương đầu với một chế độ Bắc Triều Tiên đã vi phạm cam kết của mình đối với Hiệp ước Cấm phổ biến, Thỏa thuận khung, Hiệp định Đảm bảo với IAEA và Tuyên bố chung về Phi hạt nhân hóa Bắc-Nam. Trung Quốc đã ủng hộ Hiệp định khung nhưng Bắc Triều Tiên đã tuyên bố coi Hiệp định này “không có hiệu lực”. Trung Quốc là nước ký kết Hiệp ước Cấm phổ biến vũ khí hạt nhân, song Bắc Triều Tiên tuy là thành viên Hiệp ước nhưng rõ ràng đã vi phạm những cam kết Hiệp ước của mình với kế hoạch lén lút làm giàu chất uranium.

Hoa Kỳ và Trung Quốc có cơ hội tuyệt vời để hợp tác với Nhật Bản, Hàn Quốc, Nga và các nước khác trong việc kêu gọi Bắc Triều Tiên tuân thủ các cam kết của mình và từ bỏ chương trình hạt nhân. Tuyên bố của Chủ tịch Giang tại cuộc họp thượng đỉnh Crawford “không nên có vũ khí hạt nhân trên Bán đảo Triều Tiên” là một bước đi quan trọng và rất tích cực nhằm xây dựng một liên minh quốc tế. Quan hệ đặc biệt của Trung Quốc với Bắc Triều Tiên tạo cơ hội cho Trung Quốc tiếp tục đóng một vai trò cực kỳ quan trọng và sử dụng tất cả những phương tiện sẵn có khác nhau để giúp thuyết phục Bắc Triều Tiên cần phải làm gì, đồng thời thông báo cho Bình Nhưỡng biết rằng nếu tiếp tục không tuân thủ hiệp ước này thì nước này sẽ gánh chịu hậu quả.

Thứ ba là vấn đề Đài Loan, đặc biệt là luận điệu và hành động của Trung Quốc về việc sử dụng lực lượng quân sự. Hoa Kỳ hiểu rõ quan điểm của Trung Quốc về Đài Loan và Trung Quốc cũng hiểu quan điểm của Mỹ về vấn đề này. Chính sách của Mỹ vẫn nhất quán và sẽ không thay đổi. Hoa Kỳ cam kết với chính sách “một Trung Quốc” cũng như nghĩa vụ lâu dài theo Đạo luật Quan hệ với Đài Loan. Chúng ta không ủng hộ Đài Loan độc lập. Đặc biệt, chúng ta luôn có lợi nếu đạt được giải pháp hòa bình cho những bất đồng trên Eo biển Đài Loan. Trung Quốc nên chia sẻ lợi ích này.

Sự tăng trưởng mạnh mẽ của quan hệ kinh tế qua Eo biển Đài Loan giữa doanh nhân lớn của Đài Loan và các đối tác bên kia Eo biển cho tất cả chúng ta thấy sự giao lưu này quan trọng như thế nào đối với việc giữ gìn hòa bình. Cả Trung Quốc và Đài Loan đều mong muốn tăng trưởng kinh tế và hoạch định một tương lai hòa bình và hợp tác. Nhưng việc Trung Quốc triển khai tên lửa và mua sắm vũ khí nhằm chống lại Đài Loan chỉ làm tăng thêm căng thẳng và nghi kỵ. Đúng như lời của Ngoại trưởng Powell trong một bài diễn văn tháng 6 vừa qua rằng “liệu Trung Quốc chọn lựa hòa bình hay cưỡng ép để giải quyết những bất đồng với Đài Loan sẽ cho chúng ta biết nhiều về kiểu quan hệ mà Trung Quốc mong muốn không chỉ với các nước láng giềng mà với cả chúng ta”.

Thứ tư, Hoa Kỳ sẽ lưu ý đến những nguyên tắc cơ bản định hướng cho chính sách đối ngoại của Trung Quốc. Cách đây năm năm, chúng ta dường như có quan điểm khác nhau về quan hệ quốc tế. Trung Quốc lập luận rằng phải xem chủ quyền là bất khả xâm phạm, kể cả khi nhiều nước và Hoa Kỳ bắt đầu cho rằng chủ quyền không còn có thể che chở những kẻ như Slobodan Milosevic đã coi thường những nguyên tắc quốc tế hay xâm phạm tàn nhẫn quyền của công dân nước mình. Trung Quốc bảo vệ nguyên tắc không can thiệp, cũng như Mỹ và các nước khác đã bắt đầu tư duy theo những hướng mới sáng tạo hơn về tính hợp pháp và chủ quyền.

Thế giới đang thay đổi và đòi hỏi tất cả chúng ta phải xem xét lại các giải pháp của chúng ta đối với chính sách đối ngoại. Nỗ lực hoảng ở Rwanda và thất bại của nỗ lực chung nhằm giải quyết thỏa đáng khủng hoảng ở đây cho thấy rõ ràng chủ quyền không thể che chở cho những kẻ diệt chủng. Tương tự như vậy, sau sự kiện 11/9, hầu như tất cả mọi người đều nhất trí rằng Hoa Kỳ hoàn toàn hợp pháp khi can thiệp vào Afghanistan và tấn công Taleban dù cho nhóm này chỉ hỗ trợ chứ không phải trực tiếp thực hiện các vụ tấn công vào Trung tâm Thương mại Thế giới và Lầu Năm Góc. Chủ quyền không được phép che chở cho những chính phủ chứa chấp, hỗ trợ hay xúi giục bọn khủng bố.

Hiện nay, chúng ta đang đương đầu với thách thức từ phía Saddam Hussein. Điều đáng buồn là chắc chắn đây sẽ không phải là thách thức duy nhất trong một thế giới gồm những chế độ bất hảo muốn có vũ khí hủy diệt hàng loạt và có một quá khứ khủng bố và xâm lược. Tổng thống Bush đã nói “những mối đe dọa mới đòi hỏi phải có tư duy mới”. Chúng ta rất hy vọng rằng Trung Quốc cũng sẵn sàng tư duy theo kiểu mới đó.

Thách thức trong nước của Trung Quốc

Trung Quốc và Hoa Kỳ đối mặt với những chọn lựa quan trọng trong các vấn đề khác.

Sự tăng trưởng kinh tế nhanh của Trung Quốc là một trong những câu chuyện hấp dẫn nhất trong 50 năm qua. Đây thực sự là một kỳ tích. Và điều này không chỉ có ý nghĩa về kinh tế. Cải cách đã giải phóng tài năng kinh doanh bẩm sinh của người Trung Quốc. Kết quả là xã

hội Trung Quốc đang trở nên đa dạng hơn. Các doanh nghiệp khối tư nhân đang đua nhau ra đời trên khắp cả nước.

Những hội và câu lạc bộ, trong đó một số được phép hoạt động hợp pháp và số khác hoạt động ngầm, đang mọc lên như nấm trên khắp cả nước.

Điều này không đáng ngạc nhiên một phần vì nó phù hợp với truyền thống của Trung Quốc. Như các học giả lịch sử Trung Quốc hiện đại đã dạy, xu hướng quan trọng ở những nơi như Bắc Kinh trong giai đoạn đầu của thế kỷ 20 là sự phát triển của một xã hội dân sự.

Thịnh vượng chắc chắn sẽ dẫn tới nhu cầu của người dân Trung Quốc muốn tham gia nhiều hơn vào hệ thống chính trị. Và rồi đa nguyên chính trị sẽ thúc đẩy tăng trưởng và thịnh vượng. Về cơ bản, Trung Quốc không phải là ngoại lệ. Như Ngoại trưởng Powell đã rất tâm đắc khi nói rằng “khát khao tự do ăn sâu vào con người. Tự do không phải là một phần mềm tương ngẫu, phù hợp với một số nền văn hóa nhưng lại không hợp với những nền văn hóa khác”.

Trung Quốc đã thay đổi nhiều và đang thay đổi. Nhưng khoảng cách giữa đa nguyên kinh tế và một hệ thống chính trị còn đóng cửa vẫn quá lớn. Ổn định và thành công kinh tế liên tục đòi hỏi phải thu hẹp khoảng cách này bằng cách tiến dần đến dân chủ hóa. Các nhà lãnh đạo Trung Quốc phải mở cửa xã hội của mình nhằm khôi phục lòng tin của người dân rằng họ có tiếng nói thực sự về tương lai chính trị của mình.

Người dân Trung Quốc cũng đang bày tỏ sự thất vọng. Mới chỉ có một công đoàn chính thức, mà nước này đã được chứng kiến nhiều làn sóng đình công và biểu tình của công nhân. Một nước mà đảng cầm quyền đi lên từ một cuộc cách mạng của nông dân nay lại đối phó với các vụ chống đối ở nông thôn. Một chính phủ tuy có lực lượng cảnh sát khổng lồ nhưng lại không đẩy lùi được tội phạm vì chỉ đưa ra những hình phạt rất nặng trong khi thiếu công bằng xã hội. Người dân rất phẫn nộ về tham nhũng.

Các nhà lãnh đạo Trung Quốc cần thực hiện bước tiếp theo. Chỉ bằng cách cho phép người dân Trung Quốc tự do suy nghĩ, hội họp và thờ cúng thì Trung Quốc mới có thể giải phóng tài năng của người dân để phát huy tối đa năng lực của mình và của cả đất nước. Cũng như nhiều xã hội đa dạng đã đảm bảo nhân quyền cá nhân và cho người dân tham gia vào quá trình chính trị như Hàn Quốc ở Đông Á, Braxin ở Nam Mỹ, Botswana ở Châu Phi, rốt cuộc các nhà lãnh đạo Trung Quốc phải nhận ra rằng sự quản lý đất nước tốt, một xã hội dân sự phát triển và cuối cùng là dân chủ là những điều kiện tiên quyết cho ổn định và thịnh vượng lâu dài.

Cũng có cơ sở về chính sách đối ngoại cho một nước Trung Quốc cởi mở hơn. Mối quan hệ Trung-Mỹ chỉ dựa trên những lợi ích chung tất yếu sẽ dễ đổ vỡ và thiếu cận hơn là mối quan hệ kết hợp được những lợi ích chung và những giá trị chung. Không phải là ngẫu nhiên khi chúng ta có những mối quan hệ chặt chẽ nhất và những quan hệ đối tác thực sự với các nền dân chủ bè bạn. Các xã hội có tư duy giống nhau chắc chắn sẽ có thể giới quan tương đồng.

Hoa Kỳ mong muốn hợp tác với Trung Quốc để hướng tới mục tiêu là người dân được tham gia nhiều hơn vào chính trị và có được một xã hội cởi mở hơn. Chúng ta biết rằng thay đổi chính trị là một quá trình phức tạp và đa chiều. Nhưng ít ra bước đầu tiên là quản lý tốt đất nước. Trọng tâm của chương trình Pháp quyền của Bộ Ngoại giao là vượt ra khỏi pháp quyền thương mại truyền thống để giải quyết vấn đề cải tổ xã hội dân sự cũng như cải tổ luật dân sự, hình sự và vấn đề sáng kiến nhân quyền. Cuối tháng này, chúng ta sẽ tổ chức vòng hai Đối

thoại Nhân quyền Trung-Mỹ. Chúng ta đang bàn ngày càng nhiều về những vấn đề này nhằm biến những gì từng là nguồn gốc của căng thẳng trong quan hệ trở thành thành tựu.

Kết luận

Hiện nay, chúng ta đang xây dựng một kiểu quan hệ Trung-Mỹ khác, từ phụ thuộc vào lập trường chống Xô được hình thành nên trong môi trường Chiến Tranh Lạnh khốc liệt sang mối quan hệ đối tác hiện đại phù hợp với những thách thức trong kỷ nguyên toàn cầu. Sự chuyển dịch tiến bộ tích cực hơn theo hướng này đòi hỏi có những quyết định táo bạo cũng như những hành động táo bạo của cả hai nước, nhưng đặc biệt là Trung Quốc vì nước này có vị trí quan trọng trên trường quốc tế. Hoa Kỳ không chống lại sự nổi lên của Trung Quốc. Thực ra, chúng ta hoan nghênh điều này, song sẽ quan sát và hy vọng Trung Quốc sử dụng sức mạnh đang tăng lên của mình để tạo ra cơ hội trên toàn cầu về tăng trưởng kinh tế, một trật tự quốc tế hòa bình và tự do cá nhân.

Cách đây 5 thập kỷ, Giám đốc đầu tiên của Ban Tham mưu Hoạch định Chính sách và là người tiên nhiệm nổi tiếng của tôi là ông George Kennan đã thúc giục chúng ta xây dựng “quan hệ đoàn kết với những nước cùng tư duy khác trong mọi vấn đề thuộc chính sách đối ngoại”. Hoa Kỳ và Trung Quốc cũng đã bắt đầu xây dựng tình đoàn kết như thế. Chắc chắn còn nhiều việc phải làm nhưng rõ ràng cũng sẽ thu được nhiều kết quả.

Carla, tôi rất vui là ông và John Holden đã mời tôi đến đây hôm nay. Một lần nữa xin cảm ơn vì cho tôi cơ hội gặp gỡ với một nhóm cử tọa uy tín như thế này.

Xin truy cập trang chủ của Ban Tham mưu hoạch định chính sách để xem nguyên văn của các bài phát biểu, điều trần và bài báo của Richard Haass và các thành viên khác.